

VÅRE ROVDYR

årgang 8

4.94

issn 0801-4728

Lokalkontakter (i tillegg til styret)

Nord-/Midt-Troms

Hans Prestbakmo
Trollbakken 6
9220 Moen
p/a 77 83 13 24

Sør-Trøndelag med

Trollheimen
Morten Ree
7332 Løkken
p 72 49 63 91

Ottadalen

Per Bådshaug
Boks 155
2686 Lom
p 61 21 14 18

Sogn og Fjordane

Roar Solheim
5843 Slinde
a/p 57 67 93 67
mob 94 12 51 88

Hordaland

Rune Olav Vetås
Kolstibotn 54
5030 Landås
p 55 27 04 93

Rogaland

Svein Efteland
Boks 190
4060 Kleppe
p 22 48 33 47
a 22 42 11 07

Vest-Agder

Ervind Mauland
4653 Hægeland
a 38 02 22 65

Vest-Finnmark

Tom Eirik Ness
Miljøvernkontoret
9520 Kautokeino
a 78 48 50 95

Sør-Troms

Ole Halvorsen
Straumen
9410 Børkenes
p 77 09 24 92

Røros

Tom Johansen
Skjvedalen
7460 Røros
p 72 41 38 35

Valdres

Svein Sørli
Vestringsbygda
2910 Aurdal
p 61 36 46 94

Buskerud

Viggo Ree
Pamperudbakken
3530 Røyse
p 32 15 77 15
fax 32 15 78 22

Vestfold

Helge Schjerve
Parkveien 11
3190 Horten
p 32 73 09 65

Telemark

Asbjørn Solvang
Greg. Dagsonsgt. 210 A
3900 Porsgrunn
p 35 50 17 02
mob 94 17 14 07

Øst-Finnmark

Hans Dransfeld
9930 Neiden
p 78 99 63 07

Nordland

Hans Gundersen
Vidrek
8520 Ankenesstrand
p 76 95 96 55
a 76 92 34 00

Nord-Østerdal

Hans J. Engan
2500 Tynset
p 62 48 04 40

Land

Geir Høitomt
Rute 527
2870 Dokka
p 61 21 13 20

Sør-Hedmark

Ole-J. Myhrvold
Soleiebakken 62
2200 Kongsvinger
p 62 81 40 36

Aurskog/Holand

Svein Evensen
Lille Husebyvei 9
0379 Oslo
p/a 22 52 05 68

Aust-Agder

Arne Flor
Gunnar Knudsens v 36
p 37 03 16 95

Journalister

1994 har også vært et år med mange rovdyrsaker. Mediene har vært fulle av stoff, og det har vært flere debatter både i radio og TV. Det er vel ikke noe tvil om at rovdyr engasjerer, enten det gjelder ulovlig etterstrebelse eller tap av husdyr. Mange journalister har et relativt oppdatert innsyn i rovdyrproblematikken og hvor det journalistiske er mer eller mindre nøytralt. Men dessverre finnes det også journalister som har et meget ensportet og negativt syn på rovdyr og som ikke vil se sannheten i øynene. Avisen Østlendingen har journalister av begge kategorier, men enkelte har gjennom flere år presentert ensidig negative oppslag uansett utgangspunkt. Dette blir spesielt ille når avisen bruker slik journalistikk i forbindelse med rettsaker der ensidige referater gir publikum en forståelse av at kjennelsen ikke er i tråd med de faktiske forhold som rettsforhandlingene kommer fram til. Redaksjonen bør i slike tilfeller være på vakt.

Men til tross for enkelte overtramp, har det i løpet av de senere år skjedd mye positivt på mediafronten. De fleste er oppmerksom på at rovdyr er godt stoff som fører til debatt der meningsytringer kommer fram. Og vi sitter med gode kort på hånden !

Igjen vil jeg få lov å takke alle dere medlemmer som støtter opp om vårt arbeide og håper at dere fortsatt blir å finne i vårt medlemsregister også neste år.

Styret og undertegnede ønsker dere alle en riktig God Jul og et Godt Nytt år

Morten Bilet.

Kåre Elgmork 70 år.

Professor Kåre Elgmork fylte 70 år den 7. desember. Våre rovdyr hadde en utfyllende omtale av Elgmork i forbindelse med hans 65 års dag i 1989 (VR nr. 3/89), og siden han er en kjent skikkelse for de fleste av oss, går vi denne gangen lettvint forbi alle personalia. Vi nøyer oss med å nevne at han de senere årene har fortsatt sitt virke som seniorforsker ved Biologisk institutt, Universitetet i Oslo.

På dagen hadde Aftenposten et større intervjuv med professoren, og vi finner det mere interessant å gjengi bruddstykker av dette, enn å gjenta formaliteter som de aller fleste er klar over:

----Elgmork mener altså at mennesket, slik som andre dyrearter, er skapt for å overleve, men at vi i utgangspunktet ikke er fredet i evolusjonen som art. Også vi er truet - av jegeren eller rovdycet i oss - og ingen vet når den "genetiske klokke" tikker tiden ut for oss som art her på jorden.

---- Foran sin store dag er han både glad og trist. Glad fordi han etter å ha trokket seg tilbake som professor og administrator ved Biologisk institutt, fortsatt får være aktiv i miljøet, og med eget kontor. Trist fordi han etter 40 års forskning på bjørn i Vassfaret nå kan oppsummere resultatet av myndighetenes uvett og vanskjøtsel av vår siste nasjonale bjørnestamme her. Vassfarbjørnen er utryddet !

---- Kåre Elgmork mener Vassfarbjørnens skjebne er en skam for Norge. Vi utgir oss for å være et foregangsland på naturvernensiden, men gjør i realiteten en utrolig dårlig innsats for dyrevern og kampen mot forurensing og annen naturødeleggelse, sier han. Det kan nesten virke som om våre politikere har en infantil frykt for rovdyr, selv om de fleste vel aldri har sett slike i naturen. Faktum er at naturriket Norge snart har en lederposisjon i verden når det gjelder å utrydde sine rovdyr.

Så langt Aftenposten.

Kåre Elgmork er av våre trofaste venner, har bidratt med artikler til bladet, har vært deltaker på våre årsmøter hvor han også har holdt lysbildeforedrag og ikke å forglemme har han kastet glans over våre bjørneturer ute i marken. Vi sender han våre gratulasjoner og ønsker han lykke til videre.

P.G.

JAKTFALKEN - EN RYPEJEGER PÅ VIKENDE FRONT

Per J. Tømmeraas

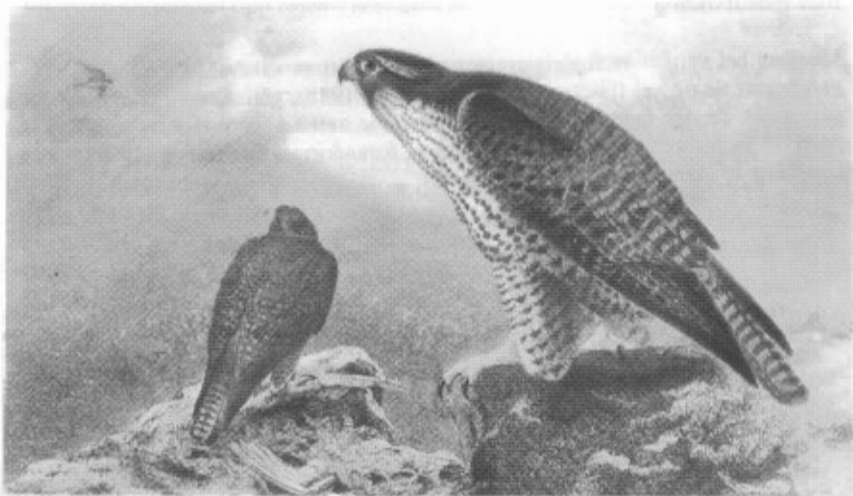
Bestandsutvikling

Mens en hel verden av fugleinteresserte var opptatt av vandrefalkens *Falco peregrinus* ve og vel (Hickey 1969, Cade et al. 1988), glemte man jaktfalken *Falco rusticolus*, da den fennoskandiske bestanden var antatt å være relativt stabil og lite påvirket av forurensninger og miljømessige forandringer (jf. Hagen [1961], Lindberg 1984).

Straks man lager en frittliggende utkikspost med direkte innsyn mot reiret, pleier jaktfalkene å ta den i bruk. Dette viser at vakthold mot fiender er en prioritert oppgave.

Inngående studier av et 140 år gammelt museumsmateriale fra Lappland, har kullkastet tidligere oppfatninger om jaktfalkens bestandsituasjon i det nordlige Fennoskandia. Det vi inntil i dag har betraktet som relativt livskraftige og stabile populasjoner, har vist seg bare å være rester etter fortidens forekomster (Tømmerraas 1993). Undersøkelsen bygger på en lokalisering av 31 hekkeplasser der det i perioden 1854-64 foregikk utstrakt innsamling av egg og unger (jf. Fig. 1). Ved en kontroll av 30 av de samme lokaliteter i 1993, ble det konstatert stabile par bare på 4 hekkeplasser - noe som innebærer en bestandsreduksjon på hele 87 %! Vi vet at problemene har oppstått etter 1910 (Sjölander 1946). Dette reiser spørsmålet om hvilke faktorer som har forårsaket bestandskrasjet og hva man kan gjøre for å få arten på fote igjen?

Fig. 1. Denne hunnfuglen i forgrunnen ble samlet inn 27. april 1859 under jaktfalkens storhetstid i Lappland av Kautokeinosamen Lars Jonsen Kaino [Gaino] og hans svensk-finske kamerat Henrik Wilhelm Henriksson (Piko Heiki) fra Särkijärvi øst for Muoni. Den verdensberømte dyretegneren Josef Wolf er ansvarlig for bildet som ble publisert i 1864.

Alta-Kautokeinovassdraget

Alta-Kautokeinovassdraget i Nord-Norge er en del av den nevnte Lapplandsregionen, og her har det i forbindelse med vasskraftutbyggingen blitt gjennomført inngående rovfuglundørsøkelser siden 1981. Dalføret er kjent for sine rike rovfuglforekomster og tettheten her er den største i sitt slag i Skandinavia (jf. Tømmerraas 1981). Den opprinnelige jaktfalkbestanden her for 140 år siden talte

minst 8 par. I de siste 13 årene har det bare vært 4 stabile hekkende par i de samme områdene av vassdraget (Fig. 2), og disse har produsert 116 unger (gjennomsnittlig 8,9 unger pr. år). Produksjonen har variert fra 4 (1989 & 1992) til 13 unger i 1985, og gjennomsnittet har vært 2,64 unger pr. par. Et femte par forsvant så sent som i 1974. Halveringen av den opprinnelige bestanden ser ut til å være en tilpasning til terrengets nåværende bærevne. Den reduserte tettheten i dalføret har sannsynligvis hjulpet de gjenværende parene til å greie seg relativt bra selv under dårlige rype- og smågnagerår (Fig. 2). Trolig holder de det gående og kompenseres for sviktende næringstilgang ved å jakte over meget store områder av den omliggende vidda. Dette er mulig da disse flate områdene på sidene av dalføret mangler egnede hekkeplasser (bergvegger), og falkene har derfor liten konkurranse fra andre nabopar. I de siste årene har man åpnet for fri ferdsel på anleggsveien til området. Dette er svært bekymringsfullt da et økt jaktrykk fra sportsjegere vil komme i direkte konkurranse med jaktfalkens eneste og avgjørende vinterføring, nemlig lirypa *Lagopus lagopus* og fjellrypa *Lagopus mutus* - en matresurs som fra før av har blitt redusert til et lavmål (Fig. 2).

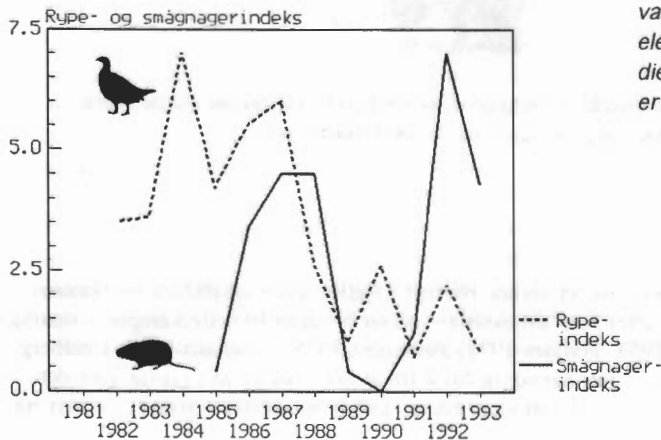
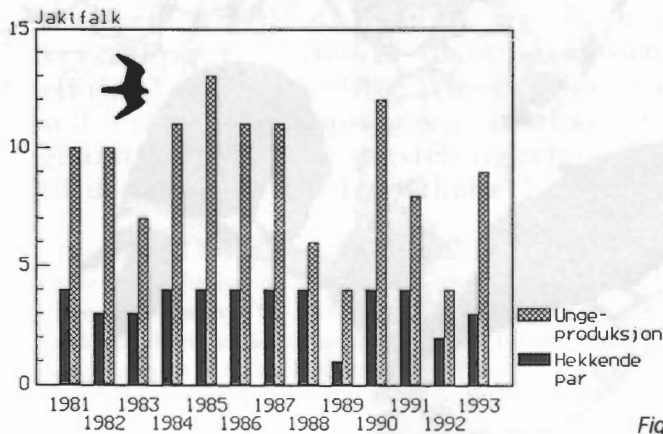
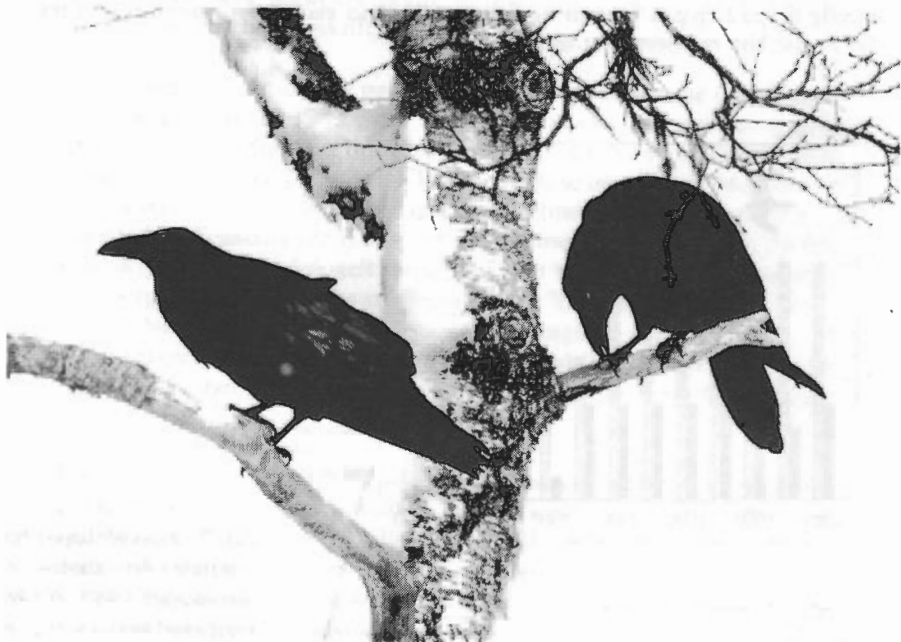

Fig. 2. Hekkeforløpet hos jaktfalk i Alta-Kautokeino-vassdraget 1981 -93 korrelert med indekserte verdier for rypeobservasjoner og smågnagere.

Ravnen - jaktfalkens reirbygger

Med jegere følger også viltpleie. Det vil si at de prøver å luke ut konkurrerende arter for å øke sitt eget jaktutbytte. I Norge har kråkefuglene i lengre tid blitt gjort til syndebukker og tillagt ansvaret for de lave bestandene av skogsfugl og rypere Tetraonidae (Steen 1989). Ved å gå til krig mot raven *Corvus corax* i rypeområdene, vil man kunne påføre jaktfalken ubotelig skade, etter som falken er ute av stand til å bygge egne kvistreir og baserer hele sin tilværelse på denne vertsfuglen (Tømmeraas 1978, 1990). Av 136 bebodde reir var 134 (98,5 %) ravnereir eller kunstige etterligninger av slike. Bygging av kunstige jaktfalkreir har vist at mangel på intakte ravnereir kan være et problem for jaktfalken i en del lokaliteter (Tømmeraas 1991, 1993).

Jaktfalkens nær absolutte avhengighet av reirbyggende raver burde være et tankekors for både jegere og forvaltningsmyndigheter.

Rypespesialist

Som eneste regulære overvintrende rovfugl i fjellet, viser jaktfalken en ekstrem spesialisering og satser hele sin eksistens på en betstemt byttedyrkategori - nemlig rypere (jf. Hagen 1953, Haftorn 1971, Pulliainen 1975, Langvatn 1977, Lindberg 1983). Dagens jegere har vanskelig for å tro at den rikdom av småvilt som det fortelles om i gamle kilder kan være riktig. Det lyder nærmest som et eventyr når

en enkelt same i 1874 brakte med seg 4000 ryper til markedet i Bossekop i Alta (Ryvarden & Tømmeraas 1979). Til og med de kysthekkende jaktfalkparene i nærheten av sjøfuglkoloniene, innleder hekkesesongen på den samme rype dietten. En slik spesialisering gjør den selvsagt svært sårbar ovenfor svingninger i rypebestanden. Som en følge av dette har jaktfalken i enkelte områder av Sør-Norge de 10-15 siste årene hatt en elendig ungeproduksjon. Denne depresjonsperioden er synkronisert i tid med en økende faunakriminalitet, og har fått enkelte til å tro at tyverier av egg og unger er den største truselen mot jaktfalken. Faren med et slikt ensidig engasjement er kamuflering av hovedproblemet, som er og blir å sikre intakte leveområder for arten. Det hjelper selvsagt ikke å opprettholde et strengt vern på selve fuglen så lenge vi samtidig forsterker inngrepene i biotopene og reduserer næringsgrunnlaget for arten.

Næringsbehov

Det er gjennom årene blitt fremlagt en rekke "matregnskaper" for jaktfalken med den hensikt å vise hvor skadelig den er for rypene (Tømmeraas, upublisert). Problemet er til og med behandlet i en norsk odelstingsproposisjon fra 1893. Estimaten opererer med matmengder fra 330-1200 ryper pr. par pr. år. Så sent som i 1978 tok den kjente norske "rypeprofessoren" Johan B. Steen disse gamle anslagene til sitt bryst og hevdet at en enslig jaktfalk spiser minst 500 ryper pr. år (Hansen 1981)! Med andre ord skulle arten på kort tid kunne ødelegge sitt eget næringsgrunnlag og tvinges til å flytte til nye jaktmarker slik det er blitt hevdet av Wenzel (1985). Dette passer dårlig med den kjensgjerning at jaktfalken er en ekstemt stedtro art, som holder fast på de samme hekkeplasene i dag som for 140 år siden (Tømmeraas 1993).

La oss forlate disse spekulative gjetningene og se på noen reelle "matbudsjetter" som bygger på langvarige og møysommelige feltundersøkelser (Tømmeraas, upublisert). Allerede i begynnelsen av februar er det observert byttedyrtransporter til reirområdene. Dette indikerer at hannen allerede på dette tidspunktet har overtatt ansvaret for matforsyningen, og pleier å overlevere halvspiste ferdigribbete ryper til hunnen (jf. Tømmeraas 1989). I 1972 bodde jeg et halvår i en spesiell observasjonshytte, 80 m fra et jaktfalkreir på Finnmarksvidda. I løpet av 23 dager i mars og april før trekkfuglenes ankomst og på en tid da matbehovet var konstant, brakte hannen 12 ryper, 7 uidentifiserte byttedyr som hunnen spiste utenfor synsvidde, og et smånagerstort bytte. Ved å justere for en kjent andel av lirype (97,7 %) og fjellrype (2,3 %) i dietten på denne lokaliteten og bruke vekter fra et arbeid av Myrberget et al. (1969), kan man beregne næringskravet til et jaktfalkpar om vinteren. Dette gir et gjennomsnitt på 470 g eller 0,8 rypeenheter (1 rypeenhet = 596 g) pr. dag. Multipliserer man dette opp til å gjelde hele året og samtidig korrigerer for mindre forbruk om sommeren, kommer man ut med en byttedyrvekt på 157 kg eller 262 rypeenheter. Men jaktfalken tar også en hel del andre arter når trekkfuglene oppholder seg i fjellet. Bruker man Lindbergs (1983) rypeandel på 83 % biomasse for 5 sommermåneder, kan man sannsynliggjøre et årsforbruk på 250 rypeenheter pr. jaktfalkpar.

I dette regnestykket har vi glemt en vesentlig faktor, nemlig jaktfalkparets reproduksjon og de ekstra matmengder som går med til ungeoppfostringen. Arten har en relativ stor dødelighet og selv en gjennomsnittlig kulltørrelse på 2,64 unger målt i Alta-Kautokeinovassdraget i perioden 1982-93, har ikke vært tilstrekkelig til å øke bestanden. Næringskravet til en jaktfalkfamilie i ungeperioden (48 døgn) er vist på Fig. 3. Bakgrunnsmateriale bygger på 30 døgn (62,5 % av ungeperioden) med kontinuerlige observasjoner på en hekkeplass i Alta-Kautokeinovassdraget i 1971 og 1972. Byttedyrene ble først bestemt til art og kjønn så langt det lot seg gjøre ved hjelp av teleskop. Deretter ble det innsamlet beinrester etter at ungene hadde forlatt reiret. Vektene er kalkulert på grunnlag av gjennomsnittsverdier fra Hagen (1942), Myrberget et al. (1969) og Haftorn (1971). Dager med manglende data har fått gjennomsnittsverdier for nærmeste 5-døgn periode. Totalt går det med 71 kg for hele familien (par med 4 unger), og 53 kg til ungene alene. Summerer man ungenes andel med årsforbruket til foreldrenefuglene, kommer man opp i et byttedyrkvantum på 210 kg, hvor av rypeandelen utgjør ca. 325 individer.

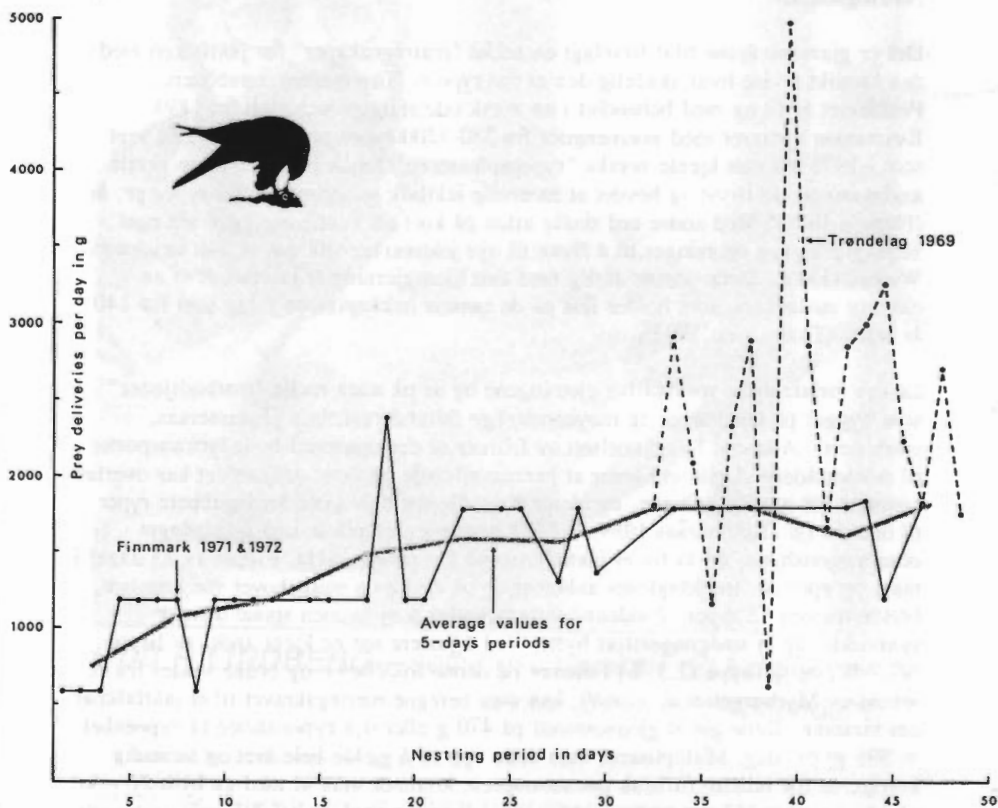

Fig. 3. Matbehovet til en jaktfalkfamilie under ungeperioden (48 dager) basert på direkte observasjoner ved hekkeplass på Finnmarksvidda i 1971 (3 døgn) og 1972 (27 døgn) ved reir med 4 unger (Tømmeraas, upublisert). For sammenligningens skyld er det inkludert 17 døgn med direkte observasjoner fra en hekkeplass med 3 unger i Trøndelag i 1969.

Konsekvenser

Den store bestanden i Lappland i det forrige århundret, viser at jaktfalken her fant bortimot optimale livsbetingelser. Populasjonskrasjet i vår tid er et alvorlig varsel om at vi forvalter disse områdene meget dårlig. Dersom vi i fremtiden ønsker å beholde levedyktige bestander av denne spesialiserte rovfuglen, bør vi i langt større grad ta dette med i betraktning når det planlegges nye naturinngrep. Egentlig burde vi komme på offensiven og starte med å restaurere ødelagte hekkebiotoper. Viktige virkemidler her vil være å legge om veistrekninger, vurdere eksisterende reingjerder og linjetraseer, og redusere og kanalisere ferdsele på vinterføret i den sensitive perioden når falkene ligger på egg.

Det andre viktige momentet er å sikre næringsgrunnlaget for jaktfalken. Det er hevet over tvil at dagens utarmete rypebestand i våre nordområder har svært uheldige konsekvenser for en predator som er helt avhengig av denne ene byttedyrkategorien. Dessuten er det anseelige kvanta som skal til for å underholde arten. På denne bakgrunnen er det viktig å legge forholdene til rette slik at rypebestanden kan bygge seg opp. En naturlig konsekvens vil være å vurdere overbeiting forårsaket av for store tamreinflokker *Rangifer tarandus*, forandre eller fjerne farlige hindringer som øker kollisjonsrisikoen, og redusere jaktuttaket av ryper. Med en slik målsetting for øyet er det viktig å formidle kunnskaper til de politiske myndigheter, slik at de skjønner det er påkrevet med ekstraordinære tiltak. Videre bør man appellere til ansvarsbevisste sportsjegere og jegerorganisasjoner som forstår nødvendigheten av å ta vare på en av våre mest særegne og sårbare rovfuglarter.

Når jaktfalkungene flyr fra reiret, vanligvis i månedsskiftet juni - juli, er det samtidig høysesong for myggen på Finnmarksvidda.

Literatur:

- Cade, T.J., Enderson, J.H., Thelander, C.M. & White, C.M. 1988 (eds.). Peregrine Falcon Population. The Peregrine Fund, Inc.
- Haftorn, S. 1971. Norges Fugler. Universitetsforlaget, Oslo, Bergen, Trondheim.
- Hagen, Y. 1942. Totalgewichts-Studien bei norwägischen Vogelarten. Arch. f. Naturgesch. 11: 1-173.
- Hagen, Y. (1961). Jaktfalken pp. 114-121 in Blædel, N. (ed.) Norges fugle i farver. Vol. 5. Munksgaard, København.
- Hansen, G. 1981. Gjør jaktfalk, hønehauk og kongeørn skade på rypebestanden. Vår fuglefauna 1981: 112-113.
- Hickey, J.J. (ed.) 1969. Peregrine Falcon Populations. The University of Wisconsin Press, Madison, Milwaukee, and London.
- Langvaten, R. 1977. Characteristics and relative occurrence of remnants of prey found at nesting places of Gyrfalcon *Falco rusticolus*. Orn. Scand. 8: 113-125.
- Lindberg, P. 1983. Food choice, hunting success and energy expenditure of peregrines *Falco peregrinus* during the breeding season in Sweden, with comparative data on food choice of gyrfalcons *Falco rusticolus*. Dr. thesis University of Göteborg.
- Lindberg, P. 1984. Mercury in Feathers of Swedish gyrfalcons, *Falco rusticolus*, in Relation to Diet. Bull. Environ. Contam. Toxicol. 32:453-459.
- Myrberget, S., Aune, O.A. & Moksnes, A. 1969. Ytre kjønnsbestemmelse og vekt for ryper fra det nordlige Norge. Meddelelser fra statens Viltundersøkelser. 22 (31): 1-31.
- Pullianen, E. 1975. Choice of prey by a pair of Gyrfalcons *Falco rusticolus* during the nesting period in Forest-Lapland. Orn. Fenn. 52:19-22.
- Ryvarden, L. & Tømmeraa, P.J. 1997. Alta-Kautokeinovassdraget. Universitetsforlaget.
- Sjølander, D. 1946. Zoologiska lapplandsminnen. Sveriges Natur. Årsbok 37: 95-107.
- Steen, J.B. 1989. Ryper. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.
- Tømmeraa, P.J. 1978. Kunstige reirplasser for jaktfalk *Falco rusticolus* og vandrefalk *Falco peregrinus*. Vår Fuglefauna 4:142-151.
- Tømmeraa, P.J. 1981. Zoologi i utbygningsområdet ved Vir`dnejav`ri i Alta-Kautokeinovassdraget. Vår Fuglefauna 4:76-92.
- Tømmeraa, P.J. upublisert (1981). The Gyrfalcon's food requirements. 42 pp.
- Tømmeraa, P.J. 1989. A time-lapse nest study of a pair of Gyrfalcon *Falco rusticolus* from their arrival at the nesting ledge to the completion of egg-laying. Fauna norv. Ser. C, Cinclus 12:52-63.
- Tømmeraa, P.J. 1990. Falkenes reirbyggere. Utdrag fra rovfuglstudiene ved Alta-Kautokeino- og Reisavassdragene. Vår Fuglefauna 13:205-214.
- Tømmeraa, P.J. 1991. Falker pp. 245-264 in Semb-Johansson, A. (ed.). Norges dyr. Fuglene 1. W. Cappelens Forlag a.s.
- Tømmeraa, P.J. 1993. The status of Gyrfalcon *Falco rusticolus* research in northern fennoscandia 1992. Fauna norv. C, cinclus 16:75-82.
- Wenzel, F. 1985. Ørnereservat, rovfugleportretter. Ørnereservatet [Danmark].

Forfatterens adresse: Per J. Tømmeraa, Vitenskapsmuseet, Universitetet i Trondheim, Erling Skakkes gt. N-7004 Trondheim.

Fokus på Alaskas ulver

Stig Anderson

Nyhetssendingen i TV2 søndag 4/12-1994 presenterte en grusom og urovekkende reportasje fra en offentlig igangsatt ulvejakt i Alaska. I området sør for Fairbanks/Alaska er det, ifølge opplysninger, blitt satt ut ca. 700 - 800 snarer som har til hensikt å kvele ulven som er så uheldig å komme i snaren. Dyrene lokkes til området ved utlagt åte. De presenterte bilder viste en ulv som var fanget i en av disse såkalte "ulvesnarene", men den var fastlenket i snaren med øvre del av det ene frambeinet. For å komme fri hadde ulven bitt av sitt eget bein, men for langt nede til å komme fri. Man kan knapt fatte hvilke lidelser og smerter dyret har gjennomgått. Ikke nok med det. Om sider dukker det opp en person som skal gjøre slutt på dyrets lidelser. At vedkommende har lien kjennskap til hvordan man skal avlive et dyr på en mest mulig human måte, bevises ved at ulven først død etter 5 - 7 skudd fra vedkommendes våpen !

Etter å ha sett dette, satt jeg sjokkert tilbake med en vond følelse i hele kroppen. Det har tydeligvis flere med meg gjort, for dette var bildene som fikk amerikanere flest til å vokne fra dvalen. Det ble proteststorm, og denne formen for ulvejakt ble stoppet med umiddelbar virkning. Vedkommende reporter som tok disse bildene, har lenge forsøkt å dokumentere hvilke lidelser som påføres ulven under denne jaktformen, men har lyktes først nå.

Det må kunne stilles et stort spørsmålstegn ved intensjonene bak denne jakten. Ved å redusere ulvebestanden antas det at bestanden av reinsdyr og elg vil blomstre opp. Dette etter ønske fra lokale jegere, som ønsker mer jaktbart vilt. Ulvejakten er blitt meget sterkt kritisert av Alaskas indianere og urinnvånere, som mener at jakten forstyrrer og gradvis ødelegger den fintfølende balansen mellom byttedyr og rovdyr. Man kan spørre seg om det er tiltenkt at vi mennesker skal sette ulven til side, og selv sørge for "høstingen" av hjortedyr i enkelte områder - en høsting kun på menneskets prinsipper, uten tanke for naturens egen balansegang.

Ulvejakten i Alaska er ikke helt over med dette. I løpet av

vinteren 1993/94 ble det drept 1600 - 2000 ulv i delstaten, som utgjør 20 - 40 % av totalt antall ulv, drept på 9 måneder. Dette er et større tall enn tidligere år, men det er tegn på at deler av Alaska har en økende ulvestamme. Sterke krefter er i arbeid for å begrense jakten på ulv. Man lyktes i høst med å få fjernet den såkalte "Same Day Airborne"- jaktmetoden, som innebar at man fløy inn til et jaktområde, og ved observasjon av ulv tok man flyet ned og fortsatte jakten på dyret. Ved fjerning av denne omstridte jaktmetoden, som tok livet av de fleste av Alaskas ulver sist vintersesong, regner man imidlertid med at færre ulv vil bli skutt i sesongen 1994/95.

Kilde: "The Spirit", Alaska Wildlife Alliance.

Småplukk

Holdningsundersøkelse til ulv i Värmland.

I Våre Rovdyr nr. 2-94 presenterte vi en undersøkelse over holdninger til ulv i tre Hedmarkskommuner, nærmere bestemt Åsnes, Grue og Våler.

Også på svensk side av riksgrensen ble det i vår utført en lignende undersøkelse i regi av avisen Nya Vermlandstidningen, der 298 personer ble spurt om sitt syn på ulven på Finnskogen. (I den norske undersøkelsen ble 300 personer spurt.) Også den svenske undersøkelsen gav et overveiende positivt syn på ulven i Värmlandsk fauna, i det nær 85% av de spurte ville at ulven fortsatt skulle bevares i området. Det var noe forskjell på de to kjønn. 79% av de spurte kvinner og 89% av mennene ville beholde ulven.

Det var kun 4,4% som ville avlive ulvene, og det var flere kvinner enn menn som var negative overfor ulven.

Ulvedrap henlagt

Under denne overskriften har avisen VG en notis den 11/10-94, om at Økokrim har "henlagt" etterforskningen av de såkalte organiserte ulvedrapene på Finnskogen. Det siktes her til avisoppslagene i april 1993 om en "hjemmelig liga" av ulvehatere som angivelig skulle ha stått for et ukjent antall ulvedrap på Finnskogen. Ingen av de såkalte ulvejegerne torde fremstå ved navn, men enkelte av dem lot sin profil bli fotografert bakfra!

Saken er henlagt fordi vi ikke er blitt kjent med en konkret gjerningsmann, og kan heller ikke med sikkerhet si at det har foregått en kriminell handling, uttaler førstestatsadvokat Jørn Holme i Økokrim til avisen.

Dette var kanskje ikke uventet, spesielt om man tar en ekstra titt nederst på side 117 i forrige nr. av VR.

R E T T S B O K

F O R

S O L Ø R H E R R E D S R E T T

17. oktober 1994 ble rett holdt på rådhuset, Åsnes.

Rettens formann: Sorenskriver Einar Thomesen.

Meddommere: Førsteamanuensis Torstein Storaas,
2480 Koppang

Selvst. næringsdrivende Daniel Bråthen
3070 Sande

Protokollfører: Dommeren.

Sak nr.: 94-209 M
Den offentlige påtalemyndighet
mot

født 10. januar 1933,
adresse: 2436 Våler i Solør

tiltalt for overtredelse av viltloven § 56
første ledd annet str.alt, jf. § 3 annet ledd
første pkt. jf. første ledd.

Til stede: Aktor, statsadvokat Jørn Holme, Økokrim,
Spesialletterforsker Arild Lyssand, Økokrim,
Forsvarer, advokat Petter Kramås, Oslo,
Tiltalte møtte.

Rettens formann redegjorde for domstoloven §§ 106, 107 og 108.

Etter forutgående rådslagning den 21. oktober 1994 ble det for åpne dører tirsdag 1. november 1994 avsagt slik

d o m:

er født 10. januar 1933, adresse 2436 Våler i Solør. Han er uføretrygdet, og inntekten er netto kr 5 000,- pr. måned. Han har ingen formue. Han er ugift, har ingen forsørgelsesbyrde. er ikke tidligere straffet eller bøtlagt.

Statsadvokatene ved Økokrim har 26. august 1994 satt under tiltale ved Solør herredsrett til fellelse etter viltloven § 56 første ledd annet straffealternativ jf. § 3 annet ledd første punktum jf. første ledd; For under særlig skjerpene omstendigheter å ha drept fredet vilt.

Grunnlag er følgende forhold:

Fredag 8. oktober 1993 ca. kl. 1200 i Åkerberget ved Eidsberget i Våler, felte han en fredet hannbjørn ved å avfyre ett eller flere skudd med sin rifle. Bjørn var av viltmyndighetene på tidspunktet for handlingen vurdert som en sårbar viltart.

Det ble i tiltaltebeslutningen tatt forbehold om inndragning av en Remington Woodmaster jaktrifle modell 742 jf. straffeloven § 35 første ledd.

Hovedforhandling i saken skjedde 17., 20. og 21. oktober 1994. Det ble avhørt 20 vitner, hvorav fem sakkyndige. Vitneforklaringen til ett vitne ble lest opp i medhold av stprl. § 297. Den 17. oktober ble området der bjørnen ble felt, befart. Det ble ellers foretatt slik bevisførsel som rettsboken viser.

Retten bemerker om det faktiske hendelsesforløp:

har drevet elgjakt hver eneste høst siden 1948. Han betraktes som en meget erfaren elgjeger av sine omgivelser, og har av sine jaktkamerater fått et ualminnelig godt skussmål som en rolig, kaldblodig og beregnende jeger.

våpen 8. oktober 1993 var en halvautomatisk rifle, "Remington Woodmaster mod. 742", kaliber .308 Win. med kikkertsikte "Weaver 4.5-1 USA". Kikkertsiktet var innstilt på 4X forstørrelse og innskutt på 100 meters hold. har forklart at våpnet fikk forkiling etter avfyrt skudd med skudd i magasinet. Forkilingen oppsto ikke om holdt under magasinet når han skjøt. Tekniske prøver har bekreftet dette.

I jaktlaget ble det før jakten ikke snakket om muligheten for bjørn i terrenget. Men visste det var bjørn i området. Han kjente til at det hadde vært funnet sauekadavre 150 - 200 m fra åstedet ikke lang tid i forveien, og han hadde sett bjørnespor 4 - 5 km unna åstedet noe før jakten tok til.

Fredag 8. oktober 1993 gikk med en omlag 2 år gammel løshund, som var noe kjent med fra tidligere. Men de hadde aldri tidligere vært i skogen sammen. Med løshunden gikk mot postene, som var plassert i U-form i terrenget lenger unna.

som er meget godt kjent der jakten skjedde, gjorde en sving i terrenget for å komme mot værdraget. Hunden søkte ut, men kom tilbake like etter. Deretter dro hunden ut påny, i den retning der bjørnen noe senere ble skutt. Etter kort tid hørte hunden klynke eller skrike til. Ganske snart fikk han imidlertid høre hunden i normal ståløs. sto da på ei myr. Han smøg seg varsomt videre og antok han fikk øye på hunden etter omlag 15 minutter. Han befant seg nå i et meget skogtett lende. Under treskjørtene var det noe bedre sikt framover. Han så noe brunt og loddent som lå på bakken. Han trodde til å begynne med at dette var en elg, skadeskutt av nabolaget.

Fram til hit er forklaring lagt til grunn. I det videre har retten funnet bevist et annet hendelsesforløp enn har gjort gjeldende. Retten har ved rekonstruksjonen av hendelsen tatt hensyn til at hylser fra knestående og stående skyting tar bakken omlag 1,5 - 1,8 meter til side for gevær, og at umiddelbart etter at bjørnen var avlivet, måtte snu den rundt slik at han lett kunne fjerne mageinnholdet.

Hunden var like innpå dyret og i full los. Etter en tid reiste dyret seg opp i sittende stilling og langet ut ett eller flere slag/dask i retning hunden med forlabbene. må senest på dette tidspunkt ha vært klar over at det var en bjørn han hadde foran seg. Han var da 24 meter unna bjørnen. Ved dette punkt ble det ved politiets annet søk funnet ei tomhylse som stammer fra s våpen, jf. nedenfor. Herfra var det mulig å se bjørnens hode og hals.

Retten finner bevist at avfyrte ett skudd mot bjørnen i knestående stilling fra denne posisjon. Da skuddet falt kan sikten ha vært noe friere enn under rekonstruksjonen. Skuddet traff bjørnen i nakke/halsregionen, trolig på bjørnens venstre side. Retten har lagt til grunn at bjørnen på dette tidspunkt fulgte hunden med øynene, og at den ikke var oppmerksom på

Det første skuddet har trolig lammet bjørnen helt eller delvis, i alle fall for en kortere periode. Den har i alle fall ikke senere flyttet nevnerdig på seg. Etter det første skuddet beveget

seg forover mot bjørnen og noe mot høyre. 12 - 13 meter unna bjørnen skjøt han nok en gang. Dette andre skuddet må ha gått inn i nakke/halsregionen, trolig fra høyre side. Heller ikke dette skuddet behøver å ha vært umiddelbart dødelig, men bjørnen må etter dette skuddet ha ligget på siden på bakken med snuten pekende noe nedover mot kroppen. skjøt deretter skudd nr. 3 omtrent fra det sted han avfyrte skudd nr. 2. Skudd 3 traff pannen midt på, noe over øynene, omtrent vinkelrett på pannebeinet. Det fortsatte inn gjennom hjerne, lillehjerne, ut av skallen, ned nakken og videre nedover i muskelvevet parallelt med ryggspylen. Hullet var rundt og hadde rene snittflater. Dette ville ifølge sakkyndige vitner ikke være tilfelle om skuddet hadde kommet inn i en spissere vinkel, da ville skuddhullet være mer oppfliset og noe mer ellipseformet. Denne skuddplassering er vanlig ved avlaving av dyr og medfører øyeblikkelig død. Dyret faller da rett ned og vil være helt rolig, kanskje med unntak av ett eller to spark med en fot. Det er ikke tenkelig at det kaster på kroppen. Tilsist gikk bak bjørnen og ga den et skudd i nakken, skudd 4, slik retten ser det.

Om bakgrunnen for at retten har lagt ovennevnte hendelsesforløp til grunn, bemerkes:

har hevdet at han avfyrte alle de tre første skuddene fra samme sted som skudd 2 og 3 ovenfor. Det første skuddet traff ifølge ham i pannen og felte bjørnen. Bjørnen var "i ferd med å sette i vei mot ham". Den var blitt oppmerksom på ham fordi han hadde ropt på hunden, som nå befant seg mellom/ved bena på tiltalte. Han skjøt derfor to skudd til for å være sikker på at han hadde avlivet bjørnen, fordi det var en viss bevegelse i bjørnekroppen etter skudd 1. De to neste traff i nakke/hals-regionen på dyret. Det fjerde og siste skuddet var nakkeskuddet.

har forklart at han så det hvite i øynene på bjørnen og at fråden sto om munnen på den. Sakkyndige har forklart at det hvite i bjørnens øyne stort sett ikke er til å få øye på; bjørnens øyne er meget små og det brune fyller hele øyeåpningen.

observasjon her er ikke i samsvar med det fagkyndige ville ventet. At fråde/slim renner fra munnhulen er ganske normalt når bjørnen må kvitte seg med varme. forklaring om dette indikerer således ikke noe angrep.

De svært få bekreftede tilfeller av at bjørn har angrepet mennesker i dette hundreår i Norge og Sverige gjelder alle situasjoner hvor man uforvarende har kommet helt bort i binne som har forsvart ungene sine eller man har dumpet bort i bjørn som forsvarer et kadaver. Imidlertid skyr bjørner mennesker, og i regelen vil de umiddelbart trekke seg unna når de oppdager at mennesker er i nærheten. Dette tyder heller ikke på at bjørnen var i ferd med å angripe.

Sakkyndige vitner har opplyst at bjørner om de eventuelt angriper vil reise hodet over kroppen, ha hodet vendt mot angriperen, ørene vendt bakover, og ofte ha åpen munn. Det er slik retten ser det ikke mulig at skudd nr. 3, som hevder var det første skuddet, kan ha truffet bjørnen idet den var i ferd med å angripe

Skuddet traff som nevnt ovenfor kraniet i rett vinkel på benet, på et punkt hvor kraniet luter sterkt bakover. Slik skuddet traff, må bjørnen derfor nærmest ha sett rett ned i

bakken idet skuddet falt, om dette skulle være det første skuddet. Men bjørnen må klarligvis ha hatt blikket festet på dersom den var i ferd med å angripe ham. Skuddet tok videre en bane i bjørnens hode og kropp som ville vært krum, om forklaring skulle legges til grunn. En slik endring av skuddbanen har veterinæren som obduserte bjørnen avvist som helt usannsynlig.

Det skuddet som traff i pannen var som nevnt ovenfor umiddelbart dødelig, og bjørnen kan maksimum ha rykket litt på seg etter dette skuddet. Den kan ikke ha klart å snu seg. Retten kan ikke se at det er mulig å få inn treff fra så ulike vinkler som de tre første skudd hadde inn i bjørnen om bjørnen var død etter første skudd.   hevder at han ikke beveget stort på seg mellom skudd 1, 2 og 3. Men obduksjonen viser at ett skudd gikk inn i nakke/hals på skrå fra venstre og et annet skudd gikk inn i nakke/hals på skrå fra høyre.

Det hendelsesforløp retten finner bevist, samsvarer godt med de observasjoner som ble gjort av   kolleger på jaktlaget, som alle har hevdet at det gikk lengst tid mellom det første og andre skuddet, og kortest tid mellom det andre og tredje skuddet. Mellom skudd 1 og 2 måtte, slik retten ser det, tiltalte være svært forsiktig da han nærmet seg bjørnen. Mellom skudd 3 og 4 måtte han bevege seg bort til og bak bjørnen. Begge disse forhold gjør at det går noe tid med til å avfyre et nytt skudd. Avstanden mellom skuddene var lengst mellom skudd 1 og 2, og kortest mellom skudd 2 og 3. Tidsavstanden mellom det første og siste skuddet er anslått til mellom 30 sekunder og noen minutter. Under alle omstendigheter har det gått vesentlig lengre tid mellom første og fjerde skudd enn det ville gått om   forklaring ble lagt til grunn, også inkludert evt. medgått tid for å rette opp for-kiling.

Ved søk på åstedet samme dag ble det funnet tre hylser. Dette var de hylser som stammet fra skudd 2, 3 og 4 i det hendelsesforløp som retten har funnet bevist. Disse lå i en avstand fra bjørnens hode på henholdsvis 12/13 meter for skudd 2 og 3, og omlag 1 meter for skudd 4. En hylse ble ikke funnet, men det ble denne

dag bare søkt på det området som påviste. Våpenet til kaster ut hylsene i en avstand av 1,5 - 1,8 meter i tilnærmet rett vinkel mot høyre fra våpenet alt etter om man skyter fra knestående eller stående stilling, og man skulle ventet å finne hylsa etter det siste skuddet på omtrent samme sted som skudd 2 og 3.

Dagen etter demonstrerte tiltalte hendelsen for TV2. Han avfyrte ett skudd med sitt eget våpen, i den retning bjørnen befant seg fra det stedet der hylsene etter skudd 2 og 3 ovenfor ble funnet. Tiltalte mener å ha tatt tomhylsen etter dette demonstrasjonsskuddet og kastet den på skrå bakover.

Den 26. oktober 1993 ble det foretatt nytt søk etter den fjerde hylsa. Denne hylsa, som retten mener stammer fra skudd 1, ble funnet 24 meter unna bjørnen. Hylsa ble funnet nokså umiddelbart og ble observert visuelt. Den lå utenfor det området hvor det tidligere hadde vært søkt. Det ble imidlertid ikke funnet noe 5. hylse selv om metalldetektor ble nyttet. Tiltalte hevder nå at det er TV2-skuddet som ble funnet ved søket 26. oktober. Umiddelbart etter at han ble konfrontert med det nye hylsefunnet, antydte imidlertid ikke tiltalte noe om at denne hylsa kunne stamme fra TV2-rekonstruksjonen. Tvert imot antydte han at det da vel måtte være slik at dette var den hylsa som ikke ble funnet ved første søk etter hylser. Denne første forklaring finner retten gjenspeiler de faktiske omstendigheter slik så de den gang. Forklaringen om TV2 ble først kjent for politiet gjennom et avisintervju i "Glomdalen" 2. januar 1994. Det ville vært naturlig og nærliggende å kople denne hylsa til TV2-opptaket allerede første gang man ble konfrontert med den.

Til spørsmålet om nødverge bemerker retten:

Hvorvidt nødverge forelå må vurderes etter viltloven § 11, som fastslår at vilt kan felles uten hensyn til fredning når det "må anses påkrevet for å fjerne en aktuell og betydelig fare for skade på person."

Det er videre tiden fram til første skudd som må vurderes i

forhold til viltloven § 11. Man kan ikke provosere fram en situasjon hvor man blir nødt til å skyte for å forsvare seg, og deretter hevde at dette er straffritt fordi det forelå nødverge.

ga umiddelbart etter hendelsen sine jaktkamerater og politiet en beskrivelse av hendelsen som ga et klarere bilde av at bjørnen var i ferd med å angripe enn det saksforløp han redegjorde for under rettssaken, og langt klarere enn det saksforløp som retten på grunnlag av funn på åstedet og obduksjon av bjørnen har funnet bevist, jf. ovenstående. Dette peker helt klart i retning av at det som hadde skjedd slik også dengang så det, ikke var noen uomtvistelig nødvergesituasjon.

Retten har videre ut fra forholdene på stedet slik de er beskrevet ovenfor funnet bevist at var klar over at det var en bjørn hunden hadde los på senest på 24 meters hold. Gjennom kikkertsiktet hadde han oversikt over situasjonen.

har forklart retten at det fra den posisjon han hadde, var svært skogtrengt fram mot det stedet bjørnen lå. Dette stemmer godt med situasjonen fra 24-meters hylsa, mens det er åpent lende fra 12-meters-hylsene. Etter en stund skal bjørnen ha reist seg opp i sittende stilling. Fram til dette tidspunkt kan tiltalte slik retten ser det ikke ha følt situasjonen videre truende, og den kan ikke under noen omstendighet ha framstått som en situasjon som innebar en "akutt og betydelig" fare. Slik det første skuddet etter det retten finner bevist, falt, kan bjørnens oppmerksomhet på dette tidspunkt i det hele tatt ikke ha vært rettet mot . Bjørnens blotte nærvær er ikke nok til at viltloven § 11 kan komme til anvendelse, og for øvrig heller ikke nødvergebestemmelsen i strl. § 48, slik retten ser det.

Retten kan imidlertid svært godt forstå at det å komme over bjørn helt uventet setter en "støkk" i erfarne jegere såvel som andre. Men dette utløser ingen rett til å handle i nødverge. Han kunne ha trukket seg unna. Og det var uten videre det han burde gjort om han hadde følt at situasjonen kunne bli truende. Ikke minst hvor han var bevæpnet med en rifle som forkilte seg så lett som den gjorde.

Det forelå etter dette fram til første skudd ingen betydelig fare for skade på person. Slik retten ser det, må på dette tidspunkt ha vært fullt på det rene med dette. Og hunden, som for øvrig ikke er bufe etter viltloven, ble heller ikke direkte angrepet, selv om bjørnen slo/dasket etter den.

hadde tilstrekkelig tid til å vurdere hva som burde skje, både med ham selv og evt. med hunden, veiet mot den kjennsgjerning at bjørnen er fredet. Man må kreve av jegere at de ter seg slik at det ikke blir nødvendig å skyte fredet vilt, om dette kan unngås. Hensynet til hunden må i denne sammenheng være klart underordnet det ikke å ta livet av bjørnen.

Til hvorvidt viltloven § 56 første ledd første eller annet straffalternativ skal nyttes, bemærkes:

Bjørnen er totalfredet. Den bjørnestamme som denne bjørnen tilhørte anses å være sårbar, men ikke direkte truet, og består av mellom 150 og 200 individer. Kjerneområdet for stammen ligger i Sverige. Kun et fåtall av disse dyrene befinner seg i Norge til enhver tid. Totalt sett regner man med at det i grensetraktene opp til Troms befinner seg mellom 10 og 30 bjørner på norsk side til enhver tid. Noen få av disse tilhører den sørlige bjørnestammen, slik bjørnen i denne saken gjorde. Norge har, gjennom Bern-konvensjonen, påtatt seg en internasjonal forpliktelse som innebærer å bidra til en levedyktig bestand av brunbjørn. Uansett bestand i Sverige, er Norge forpliktet til også å sørge for at de individer som befinner seg på norsk territorium vernes.

Dengang bjørnen i denne sak ble skutt var det antatt at omlag 100 bjørner befant seg i landet. Siden den gang har systematisk forskning ført til en dramatisk reduksjon av dette tallet, til de tall som framgår ovenfor. For s situasjon strafferettslig må imidlertid legges til grunn at det befant seg omlag 100 bjørner i Norge.

har ikke hatt vinnings hensikt, og det har ikke vært tale om noen form for organisert jakt på bjørn.

Det følger av dette at retten har funnet må dømmes for forsettlig overtredelse av viltloven § 56 første ledd første

straffealternativ, jf. § 3.

I skjerpene retning bemerkes intet.

I formildende retning bemerkes.

er ikke tidligere straffet, og synes å være et meget seriøst og ordentlig menneske. Den situasjon han kom opp i, inntraff helt plutselig.

Han var ikke orientert om hva han skulle gjøre om han støtte på bjørn. Dette burde jaktlaget tatt opp all den tid det var en reell mulighet for å møte på bjørn i området.

Retten har også merket seg at saken har fått vid omtale og at den til de grader er så rettet mot s person at dette må være svært belastende for tiltalte.

Retten har avslutningsvis notert seg at aktive kretser lokalt og regionalt har hevdet et syn som går ut på at man bør ha stor frihet til å felle bjørn. Dette kan ha påvirket til å handle som han gjorde, men kan ikke trekkes inn som en formildende omstendighet.

Retten har etter dette funnet at en straff av fengsel i 21 dager som gjøres betinget med en prøvetid på 2 år, er passende. Etter omstendighetene har retten kommet til at bot ikke bør idømmes.

Det er påstått inndragning av jaktvåpenet i medhold av strl. § 35. Retten slutter seg til dette, selv om den er klar over at dette vil være en stor kostnad for tiltalte, ut fra den økonomi han for tiden har.

Aktor har videre påstått at tiltalte fradømmes retten til å drive jakt for en periode på tre år, jf. strl. § 29 nr. 2. Retten har kommet til at aktors påstand også på dette punkt må tas til

følge. Det framgår av det hendelsesforløp som retten har funnet bevist at tiltalte i saken ved dette høvet hadde vist seg uskikket til å utøve jakt.

Dommen er enstemmig.

S l u t n i n g:

1. født 10. januar 1933, dømmes for overtredelse av viltloven § 56 første ledd ^{1. og 2. ledd} ~~andere~~ straffealternativ jf. § 3 annet ledd første punktum jf. første ledd, til en straff av fengsel i 21 - tjueen - dager. Fullbyrdelse av straffen utsettes etter reglene i straffeloven §§ 52 - 54 med en prøvetid på to år.
2. Han fradømmes retten til å drive jakt i 3 - tre - år, jf. strl. § 29 nr. 2.
3. I medhold av strl. § 35 inndras til fordel for Viltfondet en Remington Woodmaster jaktrifle mod. 742.
4. Saksomkostninger idømmes ikke.

Retten hevet.

Daniel Bråthen
Daniel Bråthen

Einar Thomesen
Einar Thomesen

Torstein Storaas
Torstein Storaas

Domfelte var ikke til stede da dommen ble lest opp. Den blir å forkynde for ham på vanlig måte. Han bes i den sammenheng gjort kjent med rettsmidlene og fristen for å bruke disse.

Einar Thomesen
Einar Thomesen

Vesentlige opplysninger om norsk selfangst har i liten grad kommet fram i norske medier. Men den siste tids seldebatt har minnet oss om eksistensen av en snever norsk ytringsfrihet.

Selfangst og ytringsfrihet

Viggo Ree

Billedkunstner og biolog

I februar viste TV 2 den omstridte svenske dokumentarfilmen «En folkefiende», som handler om skjebnen til tidligere selfangstinspektør Odd F. Lindberg og hans familie. Etter flere år med trakassering og forfølgelse ble de tvunget til å flytte ut av landet for å kunne leve et normalt liv.

Selfangernes advokat prøvde å stanse visningen på norsk fjernsyn, men fikk ikke medhold av namsretten i Bergen. Bilder av hakapiker som suser inn i selungehoder, både på reglementert og ureglementert vis, rullet igjen over fjernsynsskjermene.

Dermed var det igjen duket for diskusjoner om avlivningsmetoder, blod og følelser. Men Lindberg-saken rommer helt andre og meget betydningsfulle aspekter som av forskjellige årsaker sjelden kommer fram i diskusjonene her hjemme.

Den intense debatten om selfangsten og Lindberg ble utløst i februar 1989, da Sveriges Television og TV2 Karlstad presenterte dokumentarfilmen «Om sår och människor». Filmen, som inneholdt deler av Lindbergs opptaksmateriale fra Vesterisen i 1987 og 1988, ble

også vist i Danmark og England.

Men filmen ble aldri vist i Norge. En hel nasjon diskuterte en fjernsynsproduksjon som bare et fåtall nordmenn hadde fått anledning til å se. Og debatten dreide seg om de velkjente temaer med døende seler og personen Lindberg. Den svenske filmen hadde imidlertid andre hovedbudskap, som klart representerer kjernen i selsaken.

**En for-
brytelse
å ha
rett**

I tillegg til avlivningsmetodene fikk seerne et blikk inn i en omfattende illegal handel med norske selkskinn innen EF, norske myndigheters triksing med selfangststatistikk for å skjule fortsatt fangst av blant annet kvitunger, og usann informasjon fra representanter innen norsk selfangstnæring som årlig mottar millioner av kroner i statsstøtte. Dessuten ble søkelyset satt på selve selforvaltningen og den velkjente feilinformasjonen om sjøpattedyr norske myndigheter presenterer for å dekke over sin egen skakkjorte fiskeripolitikk.

Ved hele tiden å fokusere på personen Lindberg og avlivningen av selene klarte norske myndigheter ved hjelp av en lojal presse å fortie de viktigste delene av den svenske filmen og selsaken. Da granskingskommisjonen ble oppnevnt for å undersøke den norske selfangsten nærmere, var det Fiskeridepartementet som fastsatte mandatet. Dermed ble det ikke uventet en granskning kun av Lindberg og hans rapport og filmmateriale.

Det som først og fremst burde vært undersøkt var naturligvis forholdene knyttet til skinnhandelen, fangststatistikken og alle de øvrige alvorlige as-

pektene som kom fram i den svenske filmen. Ifølge offisiell statistikk fra norske fiskerimyndigheter ble det eksempelvis ikke fanget en eneste kvitunge i 1987 – til tross for at vi fikk se mange av dem i Lindbergs opptak fra samme år på fjernsynsskjermene både i 1989 og nå nylig på norsk TV 2. Norske naturvernorganisasjoner ha ved flere anledninger om at disse sidene av norsk selfangst også skulle legges under lupen, men henvendelsene var forgjeves.

Straks etter at Lindbergs inspektør-rapport ble offentliggjort ble man vitne til en omfattende kampanje for å sverte hans person og svekke hans troverdighet. Den svenske TV 2-filmen fra 1989 inneholdt blant an-

net et intervju med en ekspedisjonssjef i Fiskeridepartementet, som med en utilbørlig opptreden karakteriserte Lindberg i til dels svært negative ordelag.

Men det var ikke bare myndighetene som tok del i den systematiske uthengingen av Lindberg. Også deler av norsk presse hang seg på med hets og løgnaktig propaganda. Lindberg ble blant annet uriktig beskyldt for å ha lurert departementet da han søkte om engasjementet som inspektør. En annen av påstandene, som også har vært trukket fram den siste tiden, var at Lindberg skulle ha blandet inn filmscener fra fangsten ved Newfoundland i sine seloptak vist i den svenske filmen fra 1989. Dette er heller ikke riktig. Produzenten av «En folkefiende» sjekket forøvrig dette grundig under arbeidet med den siste svenske TV-filmen.

Parallelt og i samarbeid med granskingskommisjonen pågikk rettssaken mot Lindberg i Sarpsborg byrett. Utfallet av disse prosesser var det ikke vanskelig å forestille seg på forhånd. Granskingskommisjonen kom fram til at det hadde funnet sted flere brudd på fangstreglene, men konklusjonen var allikevel at Lindberg ikke var troverdig.

Det kjente britiske tidsskriftet BBC Wildlife hadde den treffende overskriften «The Crime of Being Right» («Førbrytelsen å ha rett») på en av sine artikler om Lindberg-saken. Et interressant forhold kom for dagen da innholdet i rapporten til den danske selfangstinspektøren Eva Munk Madsen ble kjent.

Hun hadde deltatt ombord på en norsk selfangstskute i 1987, og sendte dessuten et utfyllende brev til Fiskeridepartementet i oktober 1988. Munk Madsen hadde vært vitne til stort sett de samme episodene som Lindberg beskrev, men hun hadde ikke villet inkludere alle detaljer av hensyn til fangstfolkene, som hun hadde fått et slikt positivt forhold til.

I byretten i Sarpsborg ble Lindberg dømt for injurier, idet i alt sju setninger og uttalelser i selfangstinspektør-rapporten og TV-program ble kjent døde og maktesløse. Disse utsagnene er av mange, blant andre den svenske presseombudsmannen, blitt karakterisert som mer eller mindre rene «menings»-ytringer.

Rettsboken inkluderte dessuten forbud mot offentliggjøring av Lindbergs filmmateriale fra de to fangstsesongene hvor selfangerne kan identifiseres – også upubliseret materiale som retten ikke har sett. Med saksomkostningene ble Lindberg dømt til å betale rundt 400 000 kroner.

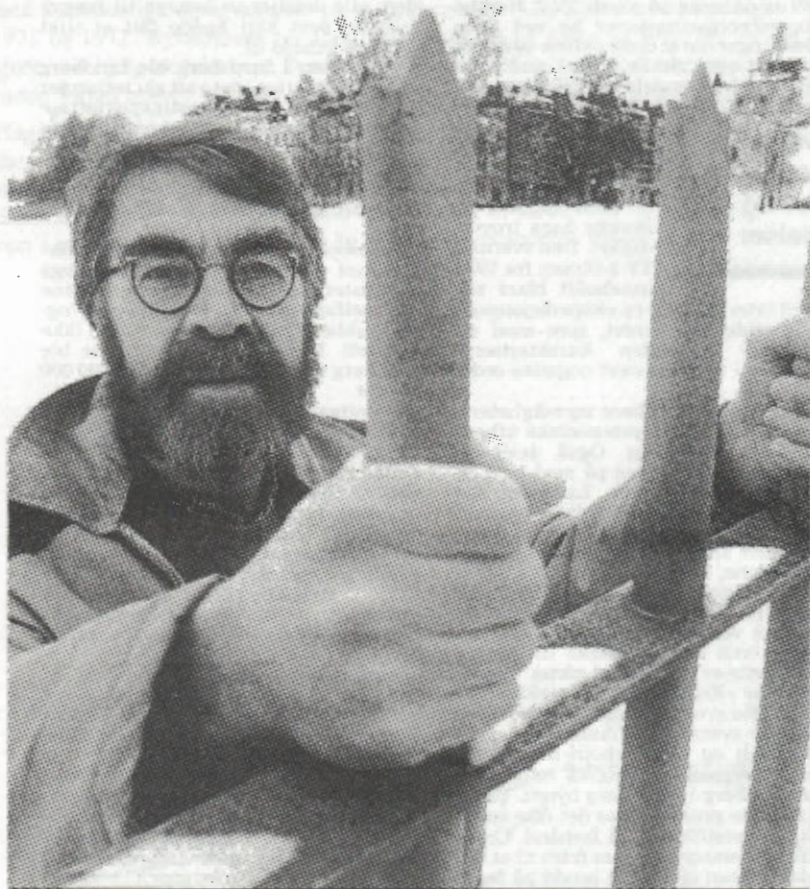
Dommen i Sarpsborg byrett ble anket til Høyesterett, men kjøremålsutvalget forkastet anken i mai 1991. Under hele denne rettsprosessen var fortsatt personen Lindberg, avlivningsmetodene og negative omtaler av sjøpattedyr på grunn av deres næringsvalg det viktigste i mediernes reportasjer. At den rettskraftige dommen representerte et markert tilbakeskritt for norsk ytringsfrihet, var det utrolig nok omtrent ingen pressefolk som var opptatte av.

Forfatteren Gunne Hammarstrøm, som har skrevet artikler og bøker om ytringsfriheten i Norge, påpekte i et radioprogram at det norske pressekorpset med sin nærmest totale taushet om

Norge – det velmenende diktatur?

Lindberg-dommen har saget over sin egen ytringsfrihetsgren. Kvaliteten på ytringsfriheten og toleransen kommer først og fremst til uttrykk i forbindelse med de ytringer man ikke liker, og det er her man har sviktet i Norge.

Først i disse dager har momentene om at denne dommen i aller høyeste grad også har noe med den begrensede norske ytringsfriheten å gjøre kommet fram i lyset. La oss håpe at den siste

ODD F. LINDBERG – selfangstinspektør og folkefiende.
(Foto: Jacques Hvistendahl)

svenske dokumentarfilmen vil bidra til at oppfatningen av vårt land som «et velmenende diktatur», slik den amerikanske forskeren Donna Gomien beskriver Norge i tilknytning til yrings-

friheten, etter hvert vil bli endret til mer positive omtaler. Og la oss dessuten ta det for gitt at de mørklagte delene av norsk selfangst og selforvaltning nå vil komme fram i lyset.

Jukset tidligere selfangstinspektør Odd F. Lindberg med sitt selfilmmateriale?

Av Viggo Ree

I løpet av 1994 har debatten om norsk selfangst i mediene igjen brakt tidligere selfangstinspektør Odd F. Lindberg fram i rampelyset. Han er blitt stemplet som en folkefiende og en bedrager. Selv hendelsene på hans filmopptak er blitt trukket i tvil på grunn av mulighetene til kryssklipping. Men er disse påstandene om juks riktige? Artikkelforfatteren har fulgt norsk selforvaltning gjennom en årrekke, og har gått grundig igjennom omstendighetene i tilknytning til denne delen av den såkalte Lindberg-saken.

Etter at Lindbergs fangstscener fra Vesterisen første gang ble vist på fjernsyn i 1989, har det vært en alminnelig oppfatning at en eller flere av disse episodene var fra Newfoundland. Lindberg er derfor blitt beskyldt for å ha jukset ved å ha blandet inn annet filmmateriale i sine opptak fra norsk selfangst. Beskyldningene dukket opp igjen i år i forbindelse med svensk TV - Kanal 1s visning av "En folkefiende". Filmen om Lindberg, hans familie og deres skjebne, som er laget av den kjente filmprodusenten Per Lapins, ble vist i Sverige den 2. februar i år og på norsk TV2 den 28. februar. Senere ble "En folkefiende" vist i flere europeiske fjernsynskanaler, og filmen førte til stor oppstandelse i alle land hvor den ble vist. I en reportasje i Dagbladet den 30. mai går det fram at norske myndigheter via ambassaden i London hadde lyktes i å skremme den britiske TV-kanalen Channel Four til ikke å vise "En folkefiende". Filmen var planlagt sendt der den 2. juni.

Den svenske originalproduksjonen, som er 6 minutter lengre enn utenlandsversjonen, inkluderer bl.a. et intervju med tidligere informasjonssjef i Fiskeridepartementet, John Lauritzen, som i dag er informasjonssjef i Norges Fiskarlag. Han fastslår her at opptakene vist i 1989 med en grønlandsselhunn som forsvarer sin døde unge mens en

selfanger sleper den etter seg på isen beviselig stammer fra fangsten på Newfoundland på begynnelsen av 1970-tallet, og at Lindberg aldri har filmet lignende hendelser. Under intervjuet viser Lapins flere av Lindbergs lignende fangstscener, også et av hans opptak som ble vist i 1989. En annen scene viser bl.a. en kvitunge som blir drept foran øynene på moren sin. Denne scenen hadde tidligere aldri vært offentliggjort på noen fjernsynsfilm eller blitt vist for noen rett eller granskingskommisjon. Men om Lindberg hadde filmet slike episoder - hva hadde skjedd da, ville Lapins vite. "- Men det er jo et rent hypotetisk spørsmål. Hvis mi.. tante hadde vært min onkel, så hadde hun ikke vært min tante" - var Lauritzens kommentar til det, som til slutt kom fram til at dersom Lindberg allikevel skulle ha hatt slike opptak, så hadde det representert et klart forskriftsbrudd.

Den alminnelige oppfatning også blant folk flest er at scenene i den såkalte "Lindbergs film fra 1989", der man ser selmødre forsvarer sine døde unger, stammer fra den tidligere fangsten ved Newfoundland, og at Lindberg således har jukset ver' å klippe inn disse opptakene. Men det var faktisk ikke bare Lindberg som laget denne filmen. Det var svensk TV2 i Karlstad og Scandinature Films ved produsenten Bo Landin som sto bak produksjonen - i redaksjonelt samarbeid med bl.a. Central Television og Lindberg. Filmens svenske originaltittel var "Om sälar och människor", og den ble første gang vist på Channel 4 i England den 11.2.1989. To dager senere ble den vist på dansk TV og svensk TV2 - men aldri i norsk fjernsyn. En hel nasjon diskuterte en film bare et fåtall nordmenn hadde sett.

I begynnelsen av filmen "Om sälar och människor" presenterer Landin et tilbakeblikk på selfangstens historie, og her vises bl.a. de kjente opptakene ved Newfoundland på 1970-tallet der grønlandsselmødre følger etter sine døde unger som blir slept avgårde på isen. Dette går fram av både kommentarene og rulleteksten på slutten av filmen, som viser at svensk TV2 hadde kjøpt inn arkivmateriale om sel og avlivning av sel fra flere filmselskap. Senere i "Om sälar och människor" var Lindbergs opptak med en lignende scene av en grønlandsselhunn som også følger etter en selfanger med ungen på slep inkludert.

I rapporten til den offentlige granskingskommisjonen (NOU 1990: 19 - *Norsk selfangst 1982-1988*), som i hovedsak omhandler Lindbergs filmmateriale og inspektørrapport - og til tross for tittelen eksempelvis ikke inkluderer en eneste statistikk over drepte seler, står det imidlertid ingenting om hvem som laget filmen fra 1989. Kommisjonen, som ble ledet av høyesterettsdommer Gunnar Aasland, har dessuten unnlatt å

opplyse hva filmen heter, hvilke fjernsynsstasjoner som presenterte den og hvilke datoer filmen ble vist. Det henvises gjennom hele rapporten kun til "en fjernsynsfilm" og "fjernsynsfilmen". Dermed ble det også gjennom rapporten skapt et inntrykk av at det var Lindberg som hadde laget denne filmen. Hvorfor var det så om å gjøre for granskingskommisjonen å utelate disse opplysningene? Kunne det være fordi den svenske TV2-filmen også inneholdt en rekke meget alvorlige og pinlige opplysninger om norske myndigheter og norsk selfangst - forhold som ikke ble nevnt med et eneste ord i rapporten? Var det disse avsløringene som gjorde at filmen aldri ble vist på norsk fjernsyn?

De velkjente scenene fra selfangsten ved Newfoundland stammer fra den meget omtalte Greenpeace-filmen "Bitter harvest". Dette opplyses også på rulleteksten på slutten av den svenske TV2-filmen fra 1989. På side 65 i NOU-rapporten skriver kommisjonen: "For ordens skyld nevnes at filmen inneholder en fangstscene som åpenbart ikke vedrører norsk selfangst overhodet, men trolig må være tatt opp i Canada. Dette kommer ikke klart frem i de ledsagende kommentarer." Denne ordlyden blir også lett oppfattet som om Lindberg i "sin film" kan ha blandet inn utenlandske opptak, og hans troverdighet ble således ytterligere svekket. Men om ekspertene i kommisjonen ikke hadde kjent til de berømte fangstscenene i "Bitter harvest" eller fått med seg den avsluttende rulleteksten, hadde det naturligvis vært en enkel sak å få klarlagt dette forholdet ved f.eks. å ta kontakt med produsenten Bo Landin. Men en slik gransking fant ikke sted.

Det interessante er at bare to måneder etter at den svenske TV2-filmen ble vist i de tre land i februar 1989, dukket den samme "Bitter harvest"-scenen i "Om sälar och människor" også opp i Magnus E. Gudmundssons første film om Greenpeace. Deler av denne filmen ble vist i et "Antenne ti"-program på NRK den 11.4.1989. Her påstår Gudmundsson for det første at Greenpeace-opptakene ved Newfoundland den 18.3.1978 var regissert av et filmteam, og at opptakene derfor var uekte. Under rettssaken i Oslo byrett i mai 1992, der Greenpeace-Norge saksøkte Gudmundsson for injurier i denne filmen, kom det fram at organisasjonen hadde filmet disse scenene under tilstedeværelse av både kanadiske myndigheter, polititjenestemenn og fiskerioppsyn, og at opptakene var ekte. Gudmundsson ble dømt for flere injurierende påstander, bl.a. ble disse uttalelsene om selfangstscenene kjent døde og maktesløse. Gjennom kommentarene i filmen ble det dessuten vist til at disse "Bitter harvest"-opptakene tidligere ble presentert i "Om sälar och människor", men i denne sammenheng ble det påstått at svensk TV2 i sin produksjon hadde

hevdet at disse opptakene var fra norsk selfangst i Vesterisen. Svensk TV2 og Landin brydde seg aldri med å saksøke Gudmundsson for disse uriktige påstander.

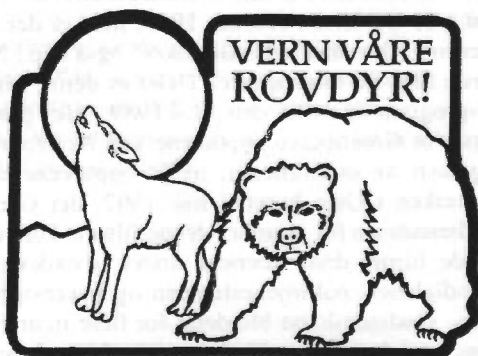
Om Lindberg virkelig hadde jukset ved å klippe inn kopier fra kanadiske selfangstopptak i tillegg til sine egne med lignende scener kan vi være sikre på at dette hadde blitt tatt grundig opp både under rettssaken i Sarpsborg byrett og i granskingskommisjonens rapport. Dette skjedde ikke. Da Per Lapins laget sin dokumentarfilm "En folkefiende" sjekket hans teknikere dessuten at alt opptaksmateriale fra Lindberg var originalbånd og innspilt i kamera. Allikevel ble Lindberg i pressen på en uriktig måte nok en gang beskyldt for å ha jukset med dette filmmaterialet da debatten blusset opp igjen i februar i år.

Når granskingskommisjonen ikke klarte å få med seg eller fram at det var de samme velkjente "Bitter harvest"-scenene i "fjernsynsfilmen" fra 1989 som også ble vist to måneder senere i Gudmundssons film i NRK, men i sin rapport omtaler disse fangstscenene ved Newfoundland på en måte som utvilsomt kan gi inntrykk av at det er Lindberg som har jukset med dette materialet, er det ikke overraskende at både fiskeridepartementets personale, mediene og andre har benyttet anledningen til ytterligere å sverte Lindberg og trekke hans troverdighet enda mer i tvil. Men en dag vil det muligens komme fram at det kanskje er flere personer involvert i denne sak som sliter med et troverdighetsproblem.

NY ROVDYRPINS !

Kr 35,- fritt tilsendt ved
forhåndsbetaling til post-
girokonto 0537.7854391

Bestilles fra Reidar Hoelstad
Venåsveien 2 B
0672 Oslo

5 farger og tekst i gull

Opplag kun 500 stk - førstemann til mølla, jeg leverer så langt opplaget rekker !

NB Av overskuddet vil kr 5,- pr. solgte pin gå til Ulvefondet.

Så senker Julefreden seg nok engang over den vesle grenda, frierne.
 Etter hektiske førjulsdager ser nissefar Carl J., - missemor J.F.F. og
 begge nissebarna John S. og Ole M. fram til å feire julen sammen
 med det nye kjaledyret sitt, hille hulle. - Og så skal de synge den nye
 sangen som de har lært til Jul: « hille hulle la som åte, hille
 hulle ramla ned, ingen bjønn i dette land, hille hulle ete kan. »

Med dette lille Jule-eventyret ønsker redaksjonen
 en Riktig God Jul, og et Godt nytt år!

STYRET

Leder

Morten Bilet, Slengåsen 7, 2020 Skedsmokorset
priv. 63 87 94 39, arb. 22 90 20 00, mob. 94 25 65 39

Sekretær

Yngve Kvebæk, Maridalsveien 225 C, 0467 Oslo
priv. 22 95 08 66, arb. 22 89 16 07

Kasserer

Stig Anderson, Fjæreveien 211, 4890 Grimstad
priv. 37 04 33 80, arb. 37 02 50 00

Redaktør

(perm.)

Hilde Aaseth, Nordvivegen 60, 2312 Ottestad
priv. 62 57 83 56

Styremedlemmer

Knut Eie, Ullern Allé 127, 0381 Oslo
priv. 22 50 80 91, arb. 22 22 30 50

Geir Sjøli, Furusvingen 33, 2164 Skogbygda
priv. 63 90 85 35

Per Kristian Stokke, Lømsland 74 Ålefjær, 4634 Kristiansand
priv. 38 19 86 18, arb. 38 15 67 55

Vararepresentanter

Ragnhild Eklid Grendal, Grindal, 7393 Rennebu
priv. 72 42 61 63

Paul Granberg, 2620 Follebu
priv. 61 22 00 06

Torger Hagen, Stafsbergveien 145, 2300 Hamar
priv. 62 52 64 72

Morten Ree, 7332 Løkken
priv. 72 49 63 91, arb. 72 49 65 87

Regionleder Nord-Norge

Wemunn Aabø, Postboks 205, 9440 Evenskjær
priv. 77 08 54 64

Regionleder Midt-Norge

Morten Ree, 7332 Løkken
priv. 72 49 63 91, arb. 72 49 65 87

Regionleder Sørlandet

Stig Anderson, Fjæreveien 211, 4890 Grimstad
priv. 37 04 33 80, arb. 37 02 50 00

VÅRE ROVDYR

Postboks 17 - 2420 Trysil

Tidsskriftet VÅRE ROVDYR er medlemsorgan for foreningen
VÅRE ROVDYR, og utkommer fire ganger i året.

Ansvarlig utgiver/redaksjon:
Foreningens styre

Medlemskontingent / Abonnement   Minimum kr 100,-
Juniormedlem (under 18 år)   kr 50,-
Postgiro 0806 4429494   Bankgiro 1800.20.97644

INNHold

Leder	125
Kåre Elgmork 70 år	126
Jaktfalken - en rypejeger på vikende front	127
Fokus på Alaskas ulver	135
Småplukk	136
Utskrift fra rettsbok	137
Presseklipp	148
Jukset Odd Lindberg?	151
Julehilsen	155
Oversikt over styret	156

FORENINGEN VÅRE ROVDYR

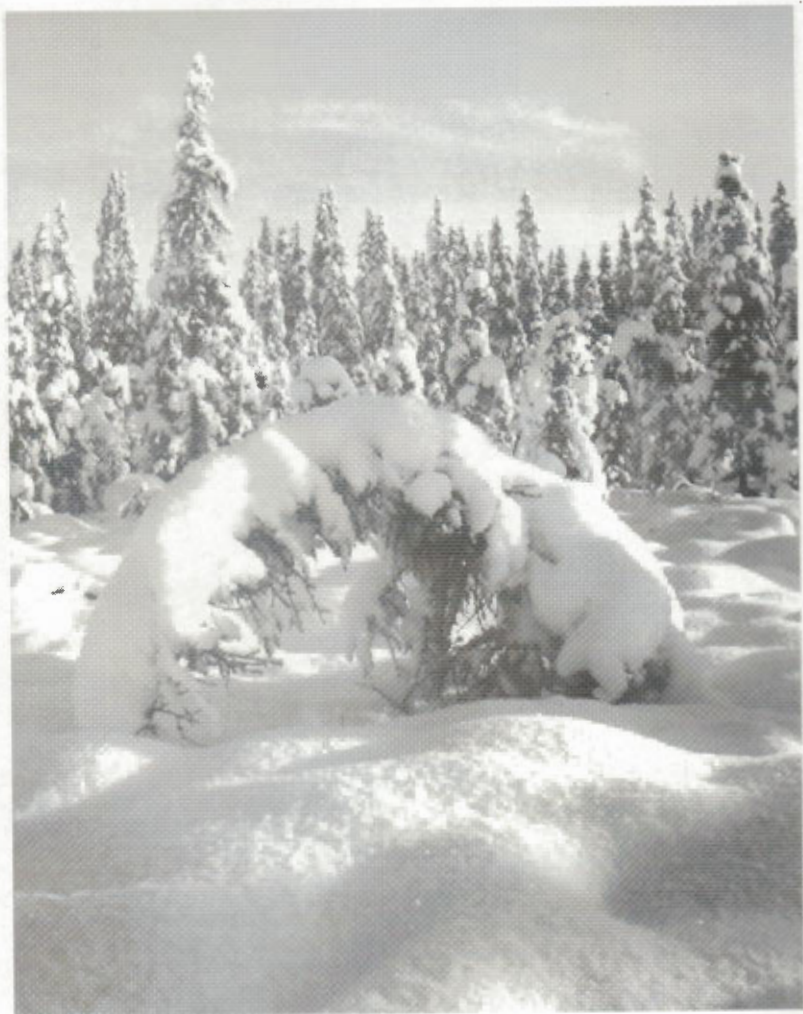
arbeider for å spre fakta om rovpattedyr og rovfugler,
og for at disse artene skal leve i livskraftige bestander
og forvaltes etter norsk lov og internasjonale avtaler.

Forsidetegning ved Viggo Ree
Baksidedfoto: Paul Granberg

Trykk:
Gausdal Trykkeri

Utgitt med støtte fra
Verdens Naturfond

Returadresse:

Foreningen Våre Rovdyr Postboks 17, 2420 Trysil